

Teresa Hackett

European Bureau of Library, Information and Documentation Associations

Könyvtárak európai perspektívában

Az EBLIDA szerepe és tevékenysége

Az EBLIDA küldetése. Közreműködése az európai könyvtári és információs politika alakításában. Milyen lehetőségeket nyújtanak az európai könyvtári kutatási programok? A könyvtárakat érintő EU-jogszabályalkotás. Kapcsolat az Európai Tanáccsal.

A nemzeti könyvtáros-egyesületek egy csoportja azért alakította meg az EBLIDA-t (*European Bureau of Library, Information and Documentation Associations = Könyvtári, Információs és Dokumentációs Egyesületek Európai Irodája*), hogy ernyőszervezetként képviselje a könyvtárakat európai szinten. Az EBLIDA megalapításának hátterében három tényező állt: európai könyvtárpolitikai kezdeményezések; új könyvtári kutatási irányok; a könyvtárak alapfunkcióit befolyásoló jogszabályok. Mi is az EBLIDA szerepe egy megerősödő és kibővülő Európában, s egy információs társadalomban, amely megváltoztatja a polgárok információhoz való hozzáféréseinek és használatának eljárásait?

Az Európai Unió (EU) azon van, hogy közös, európai választ adjon azokra a kihívásokra és lehetőségekre, amelyeket a globális információs társadalom teremtett. Ebben a folyamatban lényeges szerepet játszanak a könyvtárak mint hozzáférési pontok az információhoz és tudáshoz. Nincs semmi ok feltételezni, hogy az elkövetkező években megváltozik a könyvtárak fő küldetése (gyűjteni, tárolni, szervezni és rendelkezésre bocsátani az információt), de alkalmazkodniuk kell a változó társadalom új igényeihez, és helyt kell állniuk az új információs technológiák kihívásaival szemben. A dokumentumok digitalizálása az információk előállításának, terjesztésének és hozzáféréseinek új formáit hozza létre. Továbbá a konvergencia jelenségeinek és a globalizációnak óriási hatásuk van a globális gazdaságra, valamint a hatalom és gazdagság eloszlására. A könyvtáraknak meglévő forrásaik választékába be kell illeszteniük a globális hálózatokon rendelkezésre álló új, digitális forrásokat, hogy így váljanak egy nagyobb hálózat részeivé. Ennek során foglalkozniuk kell azokkal a technikai, jogi, gazdasági és társadalmi kérdésekkel, amelyek ezt az átmenetet kísérik. A könyvtá-

raknak ismét meg kell keresniük helyüket nemcsak helyi, hanem európai és nemzetközi szinten is.

Az EBLIDA küldetése az, hogy támogassa a könyvtárakat e fejlemények során; hogy szolgálja és előmozdítsa a könyvtári és információs szakma érdekeit európai szinten az Európai Bizottságtól kezdve az Európai Parlamentig, a Régiók Bizottságáig, a Miniszterek Tanácsáig és az Európa Tanácsig; hogy az EBLIDA tagjait naprakész információval lássa el a kulturális örökség területén mutató európai fejleményekről; hogy erősítse a tagok együttműködését szerte Európában. Ez utóbbi különösen fontos az EU-tagságra jelölt országok könyvtári szemszögéből.

Európai könyvtár- és információs politika

Sok minden történt azóta, hogy a *Bangemann-jelentés* (az első jelentős európai dokumentum, amely számba vette az információs társadalom kihívásait, és stratégiát vázolt fel kezelésükre) megjelent 1994-ben [1]. Ezt követően az Európai Bizottság 1995-ben felállította az *Információs Társadalom Fórumát* egyebek között azzal a céllal, hogy vizsgálja meg az információs társadalom szociális, kulturális és nyelvi aspektusait, s javasoljon elsőrendű fontosságú projekteket a bizottságnak kivitelezésre.

A politika figyelme fokozatosan áthelyeződött a hardverről a szoftverre, a tartalomra és a használói igényekre. Az Európai Parlament egyik finn tagja, *Mirja Ryyänen* 1998-ban – konzultálva az EBLIDA-val, a Finn Könyvtáros Egyesülettel és az Európai Bizottság könyvtári részlegeivel – elkészítette saját jelentésének tervezetét, hogy vitát kezdeményezzen. A Ryyänen-jelentés egy sor, a

mai könyvtárakat érintő technikai, gazdasági, oktatási és kulturális kérdéssel foglalkozott. Felszólította az Európai Bizottságot és az EU tagországait, tegyenek lépéseket a könyvtárak mint az információhoz és tudáshoz való hozzáférés egyedülállóan fontos pontjai támogatására. Az európai könyvtárak széles köre üdvözölte a Rynnänen-jelentést [2].

A könyvtárak abban is érintettek, miképpen lehet hozzáférni a közérdekű információkhoz. E széles témakör néhány aspektusával foglalkozott a *Green Paper on Public Sector Information*, amelyet az Európai Bizottság 1999 januárjában adott ki hosszadalmas belső vita után, s miután a bizottság kikérte az érdekelt felek véleményét. Az EBLIDA is hozzászólt, rámutatva néhány fontosabb problémára [3].

Noha nem kifejezetten a könyvtárakat célozza meg, az *e-Europe*, az Európai Bizottság fontos politikai kezdeményezése a könyvtáraknak is kinal szerepet. Az e-Europe annak a stratégiája, miképpen lehet lebontani az internet európai befogadásának gátjait, és kifejleszteni egy európai tudás-gazdaságot. Tíz tevékenységi irányt jelöltek ki, valamint az alábbi célokat 2001-re:

- az internet olcsóbb, gyorsabb és biztosabb megvalósítása;
- az internet használatának jogszabályi ösztönzése (pl. szerzői jog, e-kereskedelem);
- európai tartalmak támogatása;
- elektronikus úton folytatott tanulmányok;
- egy .eu domainnév megteremtése.

Az EBLIDA aktívan működött közre ezekben a politikai kezdeményezésekben, információval látta el az európai intézményeket és képviselőket, az európai könyvtárak gyűjtőpontjaként működött, bátorította a könyvtárpolitikáról folyó vitát, s tájékoztatta tagjait az európai fejleményekről [4].

Európai kutatási programok a könyvtárügy és a kultúra területén

A könyvtárak először az Európai Bizottság 1990-es kutatási programjában szerepeltek. A *Telematics for Libraries* elnevezésű, 1990–1998-ra szóló program célja az volt, hogy megkönnyítse a hozzáférést a könyvtári forrásokhoz, fejlessze az adattárolást, és előmozdítsa a könyvtárak kölcsönös összekapcsolását közvetlenül más könyvtárakkal és az európai infrastruktúrán belül. Több mint 100 pályázatot választottak ki támogatásra, 650 rész-

vevővel 430 szervezetből az EU/EFTA és közép-kelet-európai országokban. A program nagyon sikeresnek bizonyult a partneri kapcsolatok kialakításában sokfajta könyvtártípus, valamint kis- és közepes vállalat, kutatóintézet, egyetem és kulturális intézmény között szakmai és használói platformokkal, technikai tanulmányokkal, konferenciákkal és műhelymunkákkal. Ugyancsak támogatta az információs technológiára alapozott új könyvtári termékek és szolgáltatások kifejlesztését, s ezáltal szorosabb kooperációt és forrás megosztást ért el a könyvtárak között. A projektek nagy sikerrel hívták fel a figyelmet a fejlett kommunikációs technológiák könyvtári alkalmazásának potenciális hasznára, a használók igényeire, és az európai kooperáció előnyeire.

A könyvtári szektorba tartozó kutatások User-friendly Information Society Programme néven a Fifth Framework Programme for Research and Technological Development (1998–2002) keretében folytatódnak. Ez úgy ismeretes, mint az *Information Society Technologies (IST)* program. Az IST program – 3,6 milliárd eurós költségvetéssel – három programot (ACTS – telekommunikáció, Esprit – információs technológiák, Telematics Applications) fog össze és terjeszt ki, hogy egyetlen és integrált keretet nyújtson, amely tükrözi az információfeldolgozó, kommunikációs és média-technológiák konvergenciáját. A munka a könyvtárakat, levéltárakat, múzeumokat és más rokonintézményeket megcélzó Fourth Framework Programme eredményeire épül, és megpróbálja bátorítani a különböző kulturális intézmények és hálózati szolgáltatások technikai megoldásainak és alkalmazásainak konvergenciáját [5].

A könyvtárak főként a *Multimedia Content and Tools* elnevezésű kulcstémakörben vesznek részt. Ennek célja az információs termékek és szolgáltatások fejlesztése a nyelvi és kulturális sokféleség alátámasztására, és hogy erősítse az egész életen át tartó tanulás oktatási és képzési rendszereit. A munka arra irányul, hogy kiterjessze a könyvtárak, múzeumok és levéltárak hozzájárulását a kibontakozó kulturális gazdasághoz, beleértve a gazdasági, tudományos és műszaki fejlődést is. E kulcstémakör öt fő kutatási és technológiai fejlesztési területének egyike a digitális örökség és kulturális tartalom témája. A kutatásban három prioritás érvényesül:

- integrált hozzáférést biztosítani a könyvtárak, múzeumok, levéltárak gyűjteményeihez és dokumentumaihoz;

- megjavítani az igen nagy tartalomállományok működési hatékonyságát hathatós interfész- és menedzsmenttechnikák révén;
- megőrizni és hozzáférhetővé tenni a különböző típusú multimédia-tartalmakat, beleértve az elektronikus anyagokat és a fizikai dokumentumok szurrogátumait is.

Az IST program lehetőséget nyújt a kulturális örökséget gondozó valamennyi intézetnek (könyvtáraknak, levéltáraknak és múzeumoknak) arra, hogy olyan közös tapasztalatokat halmozzanak fel, amelyek segíthetnek a közös problémák és feladatok kijelölésében és megoldásában. Ez lehetőség arra is, hogy új partneri kapcsolatokat építsenek ki, és stratégiai szövetségeket kössenek az ICT iparral, amely a szükséges eszközökkel és rendszerekkel láthatja el az „emlékezet intézményeit”, hogy érvényre juttassák teljes potenciáljukat Európában, és nagyobb szerepet játszassanak az új kulturális gazdaság megteremtésében az információs társadalom számára.

A kultúra támogatására 2000-ben jött létre az első European Community Framework Programme. A *Culture 2000* arra irányul, hogy előmozdítsa a kulturális párbeszédet, a kulturális sokféleséget és a közös kulturális örökséget, s megkönnyítse a közönség számára a kultúrához való hozzáférést. Lefedi a kultúra valamennyi területét (pl. előadóművészetek, vizuális és plasztikus művészetek, irodalom, zene, örökség, a kultúra története) és a multidiszciplináris kulturális tevékenységeket. A program öt évre szól (2000–2004), s 167 milliárd eurós költségvetése van [6].

Háromféle akciót ölel fel: (1) speciális és rövid távú akciók, amelyekben legalább három alkalmas ország kulturális szereplői vesznek részt; (2) hosszú távra (3 évre) szóló kooperációs akciók, amelyekbe legalább öt alkalmas ország kulturális szereplői kapcsolódnak be; (3) emblematikus európai kulturális projektek, mint pl. a *European City of Culture*, kulturális díjak, nagyobb események stb.

Az EBLIDA naprakész információval látja el tagjait azokról a pályázati felhívásokról, amelyek ennek vagy más releváns programoknak a keretében folyamatosan megjelennek. Minden hónapban közvetlenül küldi meg tagjainak hírlevelét a könyvtári közösséget érdeklő, rendszeres és friss információkkal az európai programokról, hírlevelekről és eseményekről, valamint az anyagi támogatások lehetőségeiről, a tenderekről és a pályázati felhívásokról.

Európai törvényhozás

A nemzeti jogszabályalkotás 80%-a ma már az EU-ból ered, amely egy sor kötelező és nem kötelező jogszabályt (pl. szabályzat, direktíva, döntés, ajánlás, „zöld könyv” és közlemény) bocsát ki. A direktívákat (ebben a formában lettek megfogalmazva a könyvtárakat érintő jogi rendelkezések is) be kell illeszteni a nemzeti jogrendszerekbe is, általában 2-3 éven belül, de alkalmanként akár 18 hónap alatt. A nemzeti könyvtári egyesületek előtt hamar világossá vált, hogy nagy szükség van egy olyan szervezetre, amely jelzi a küszöbön álló jogszabályi javaslatokat, informálja az európai könyvtárakat, és lobbizik érdekükben. Ez az EBLIDA legfontosabb tevékenységei közé tartozik.

Az utóbbi tíz évben a következő direktívákat fogadták el a szerzői jog területén:

- direktíva a számítógépes szoftverekről (1991),
- direktíva a kölcsönzési jogról (1992),
- direktíva a szerzői jogvédelem tartamáról (1993),
- direktíva az adatbázisok jogi védelméről (1996).

Az új média- és információs technológiák felbukkanása jelentősen megváltoztatta a szerzői jog nemzetközi helyzetét. A meglévő nemzetközi, európai és nemzeti jogszabályokat hozzá kell igazítani az új technológiákhoz. A szellemi tulajdon védelmének kérdése azért jelent gondot az EU számára, mert összefügg a belső piac kifejlesztésével: biztosítani kell, hogy a javak és szolgáltatások szabadon áramolhassanak a határokon keresztül. Ameddig a szerzői jog szabályai országonként különböznek egymástól, addig akadályok állnak a javak és szolgáltatások szabad mozgásának útjába.

Az Európai Parlament jelenleg vitatja az információs társadalomban a szerzői és kapcsolódó jogok bizonyos aspektusainak harmonizációjával foglalkozó direktívára tett fontos javaslatot. A direktíva-tervezetnek két célja van: a WIPO szerzői jogi szerződésének (1996) a végrehajtása; az EU tagországi joggyakorlatának összehangolása annak érdekében, hogy megfelelő jogszabályi keretet kapjon az egységes európai piac. A javaslat módosítani és kiegészíteni akarja a jelenlegi jogi szabályozást, különös tekintettel a digitális termékekre és szolgáltatásokra (pl. online, CD-ROM, DVD).

Az EBLIDA aktívan lobbizott a könyvtárak és használóik érdekében a direktíva-tervezet elkészülte folyamán, és felkérték arra is, hogy tanúbizonyságot tegyen az Európai Parlamentben tartott

meghallgatások során. Az EBLIDA álláspontját dokumentumokban is kifejtette a készülő jogszabály fogalmazványai kapcsán [7]. Az EBLIDA kulcsfontosságú kapcsolatokat tart fenn az Európai Parlamenttel, beleértve a kulturális, a jogi és a fogyasztói bizottságokat, s erős hálózatot hozott létre az EU- és EFTA-tagországok könyvtáros és szerzői jogi szakértőiből információcsere és tanácsadás céljából. Az EBLIDA az *EFPICC* (*European Fair Practices in Copyright Campaign* = Európai Kampány a Szerzői Jog Méltányos Gyakorlatáért) keretében lobbizik. Az *EFPICC* a könyvtári, oktatási, egészségügyi, fogyasztói és szórakoztató elektronikai ipari érdekek stratégiai szövetsége, amelynek már nemzeti tagozatai is alakultak (pl. UK *EFPICC*).

A közelmúltban elfogadott releváns direktívák a következők:

- *Direktíva az elektronikus aláírásról* (2000. január) Meghatározza az elektronikus aláírás igazolványával és az igazoló szolgáltatásokkal szemben támasztott követelményeket, hogy biztosítsa a biztonság minimális szintjét és a szabad mozgást a belső piacon.

- *Direktíva az e-kereskedelemtől* (2000. május) Célja biztosítani, hogy jogi akadályok nélkül lehessen információs szolgáltatásokat nyújtani egész Európában. Kiterjed mindenfajta információs szolgáltatásra: vállalatától vállalatnak, vállalatától fogyasztónak, térítésért és ingyen.

- *A kettős használatú áruk és technológia szabályozása* (2000. június)

Engedélyezi a tömegpiaci kódolt termékek közösen belüli szállítását. Célja felszámolni a belső piacot szükségtelenül akadályozó gátakat, és ösztönözni az elektronikus kereskedelmi tranzakciókat.

Az EBLIDA projektjei

Az EBLIDA eredményesen vesz részt egy sor európai projektben a szerzői jog és a licencelés terén. Az *ECUP* (*European Copyright User Platform*) 1994 és 1999 között elismert információs és vitafórumává vált az európai szerzői jogi kérdéseknek. Az *ECUP*-nak az a célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a szerzői jog működésére elektronikus környezetben, beleértve a licencelés kérdéseit, s egy közös könyvtári álláspont kialakítását. Az eredmény egy népszerű brosúra volt (*Licensing digital resources. How to avoid the legal pitfalls*). Ez a munka tovább folytatódott a licencelés fontos területén *TECUP* néven (*Testbed Implementation of*

the ECUP Framework) 1998–2000-ben, hogy konzisztens hozzon létre az információs lánc kulcs szereplői között.

Az EBLIDA bátorítja az együttműködést Közép- és Kelet-Európa azon államaival, amelyek társultak az EU-val. Az *ECUP*-projekt kiterjedt 1998–1999-ben Közép- és Kelet-Európára *CECUP* néven, amelynek keretében tíz műhelytalálkozót szerveztek a szerzői jogról. 2000 novemberében indult útjára a *CELIP* (*Central and Eastern European Licensing Information Platform*), amely a licencelés kérdéseire irányítja a figyelmet, és az ezekkel kapcsolatos ismereteket kívánja fejleszteni a közép- és kelet-európai országokban [8].

Európa Tanács

Az Európa Tanács célja, hogy megszilárdítsa a demokráciát, az emberi jogok helyzetét és a jog uralmát 41 tagállamában. Ebben az összefüggésben az is a célja, hogy megismertesse Európa sokarcú kulturális örökségét, s a közép- és kelet-európai országokkal való együttműködés fő politikai központjává vált.

Az Európa Tanács ajánlástervezete az információs szakemberek új szakmai profiljairól és kompetenciáiról azon van, hogy kulcselemeket adjon egy kultúrára orientált politikához az új technológiákkal kapcsolatosan, s így erősítse meg a kulturális szektorban dolgozók helyzetét. Ezek a profilok kiterjednek a tartalomra és a technológiára, a menedzsmentre és a terjesztésre, s tartalmaznak néhány fontos meghatározást is [9].

Az Európa Tanács és az EBLIDA által összeállított irányelvek (*Guidelines on library legislation and policy in Europe*) néhány alapelvet rögzítenek az elektronikus hálózatokhoz való hozzáféréssel kapcsolatosan, s négy alapkérdésre összpontosítanak: demokrácia a könyvtári gyakorlatban; a könyvtárak a nemzeti információs politikában; a könyvtárak mint az információ aktív közvetítői; az írott örökség védelme. Megcélözzák egy közös, európai könyvtárpolitika kialakítását, iránymutatást adva azoknak az államoknak, amelyek könyvtári jogszabályalkotásuk reformján fáradoznak. Az irányelvek tudomásul veszik a konvergencia és globalizáció hatását az információs lánc minden szereplőjére [10].

***

Az EBLIDA európai szinten dolgozik a könyvtárakért, és a könyvtárak hangját közvetíti az európai intézményekhez. Nem érdemes hát az európai könyvtári közösség részévé válni az EBLIDA-hoz való csatlakozással vagy az „Information Europe” előfizetésével?

Irodalom

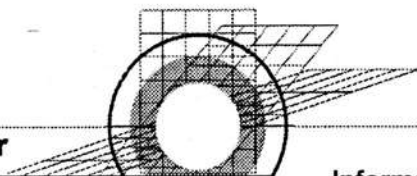
- [1] Europe and the global information society. Recommendations to the European Council: Application Three: A network for universities and research centres. = <http://www.ispo.cec.be/ida/text/english/bangeman.html>

- [2] <http://www2.europarl.eu.int>, report A4-0248/98, 1998. június 25.
[3] <http://www.eblida.org/pubsec/pubsec.htm>
[4] <http://www.eblida.org/pubsec/pubsec.htm>
[5] IST Programme www.cordis.lu/ist
[6] http://europa.eu.int/comm/culture/C2000-index_en.html
[7] www.eblida.org/position.htm
[8] www.eblida.org/celip
[9] Council of Europe draft Recommendation No. R(98) = Information Europe, 4. sz. 1999. p. 8–10.
[10] Information Europe, 2. sz. 2000. p. 21–25.

Beérkezett: 2000. XII. 12-én.

Fordította: Papp István

Rendezvénynapár

EKOTOPFILM 2001: 28. professzionális film-, tv- és videoprogramok nemzetközi fesztiválja

Pozsony (Szlovákia), 2001. október 22–26.

Szervező: Szlovák Gazdasági Minisztérium

Szlovák Környezetvédelmi Minisztérium

EKOTOPFILM Secretariat, P.O.Box 51,

820 12 Bratislava 212

Tel.: +421-7-544-18-495-6

Fax: +421 7 432 93 614

E-mail: ekotopfilm@ekotopfilm.sk

URL: <http://www.ekotopfilm.sk>

Nemzetközi képzésprogram az információban:

STIMULATE tudományos és műszaki információs vezetés az egyetemeken és a könyvtárakban

Brüsszel (Belgium), 2001. október, november, december

december

Első hónap: bevezető szint

Második hónap: közbelső szint

Harmadik hónap: legfejlettebb szint

Szervező: Paul Nieuwenhuysen

Vrije Universiteit Brussel, Pleinlaan 2.

B-1050 Brussel Belgium

Tel.: +32 2 629 2429, +32 2 629 2609,

+ 32 3 234 0551 (otthoni)

Fax: +32 2 629 2693

E-mail: stimulate@vub.ac.be vagy

Paul.Nieuwenhuysen@vub.ac.be

URL: <http://www.vub.ac.be/BIBLIO/itp>

<http://www.vub.ac.be/BIBLIO/nieuwenhuysen>

Információmenedzsment a gazdaságban

és a tudományban – nemzetközi konferencia

Dubrovnik (Horvátország), 2001. november 22–24.

Szervező: PLIVA Gyógyszeripari Rt.

Horvát Nemzeti és Egyetemi Könyvtár

Horvát Információs és Dokumentációs Társaság

Tel.: +385 1 61 64 081 • Fax: +385 1 61 64 371

E-mail: croinfo@nsk.hr

tibor.toth@pliva.hr (magyar nyelven)

Online Information 2001

London (Nagy-Britannia), 2001. december 4–6.

Szervező: Catherine Graham

Learned Information Europe Ltd.

Tel.: +44 1865 388000 • Fax: +44 1865 736354

E-mail: catherine_graham@learned.co.uk

URL: www.online-information.co.uk

„Hum@n being and information specialist”,

10. BOBCATSSS-konferencia

Portoroz (Szlovénia), 2002. január 28–30.

Szervező: Ljubljana Egyetem

E-mail: office@bobcatsss.org

URL: <http://www.bobcatsss.org>

Nemzetközi internetkönyvtáros, konferencia

London, 2002. március 18–20.

Szervező: Brian Kelly

UK Web Focus

UKOLN

University of Bath

BATH

BA2 7AZ

Tel.: +44 1225 323943

URL: <http://www.ukoln.ac.uk/>